

Recesija

ŽIVOT IZNAD MOGUĆNOSTI

Na kratki rok populistički porezi ne mogu značajno povećati proračunske prihode, pa je najbolje povećati osnovnu stopu PDV-a koji donosi najviše prihoda, najjednostavnije se i najjeftinije ubire. No, na dugi će rok trebati još jači pritisak EU i još više političke volje da se provedu reforme

PIŠE **KATARINA OTT**,
ravnateljica Instituta za
javne financije

Ekonomska situacija u Hrvatskoj sličnija je onoj u ostalim zemljama jugoistočne Europe* nego što su to građani Hrvatske svjesni ili bi željeli priznati.

Većina zemalja regije živi iznad mogućnosti i suočena je sa sličnim problemima, pokazao je posljednji izvještaj EBRD-a (*Transition Report 2008: Growth in Transition*).

Iako je prosječni godišnji regionalni rast BDP-a 2001.-2007. bio 5,7 %, regionalni prosjek rashoda opće države smanjio se manje od jedan postotni poen. U Crnoj Gori je čak porastao 5 pp, u Srbiji 4,4 pp. Uz iznimku Makedonije (smanjenje 6 pp), većina zemalja nije se koncentrirala na fiskalnu konsolidaciju, smanjenje javnih rashoda i institucionalne reforme.

Prosječni tranzicijski indikatori EBRD-a variraju, pri čemu 1 znači da nema napretka, a 4+ da je najveći napredak. Bugarska, Hrvatska i Rumunjska imaju oko 3,5, Albanija i Makedonija oko 3, a Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija oko 2,8.

U recesiji sve zemlje moraju povećavati konkurentnost koja je u svima niska, smanjiti proračunski deficit čiji je regionalni prosjek 1,5 % BDP-a (Albanija je imala deficit čak 5,2 %, dok su samo Bugarska i Crna Gora imale suficit), smanjiti deficit tekućeg računa platne bilance čiji je regionalni prosjek 17 % BDP-a (od 37 % u Crnoj Gori do 9,7 % u Makedoniji). I posljednje, ali ne i najmanje važno, zemlje regije trebaju nabaviti sredstva za otplatu inodugova.

S visokim javnim rashodima regiji preostaje jedino fiskalna destimulacija. Kad je to potrebno države mogu podržati banke, no podrška poduzećima i industrijama nosi brojne opasnosti. Naime, ne zna se koliko će recesija trajati, ni koliko bi fiskalna stimulacija mogla koštati. Ne zna se ni je li recesija izvor problema ili bi neka poduzeća ionako propala?

K tome, lobiranje, korupcija i nepotizam u regiji su već jako prisutni, a fiskalna stimulacija donosi dodatne nepravde i neefikasnosti te protekcionizam drugih zemalja.

U hrvatskom turizmu npr. ne znamo koliko turista neće doći zbog recesije, a koliko zbog neadekvatnih usluga i visokih cijena. Zašto bi se hrvatski turistički sektor trudio biti produktivniji i efikasniji od, primjerice, turskog, ako će hrvatski porezni obveznici nadoknaditi razliku?

Zemlje si nažalost ne mogu deprecijacijom valute popraviti konkurentnost jer deprecijacija ne pomaže kod neproduktivnosti i neefikasnosti, a uz to izaziva protekcionizam drugih država, otežava otplatu dugova u stranim valutama, može izazvati inflaciju i dodatno destabilizirati krhke ekonomije.

Zbog visoke zaduženosti mjere za povećanje likvidnosti, poticanje kreditiranja građana i poduzeća te kredita u domaćoj valuti treba poduzimati oprezno i voditi računa o optimalnoj razini zaduženosti. Ukidanje poreza na štednju (npr. u Srbiji) je dobro, a povećanje garantiranih iznosa štednje koje su poduzele gotovo sve zemlje nosi i određene opasnosti. U zemljama s niskim povjerenjem u banke ono ga može povećati, no može voditi i moralnom hazardu.

No, najbolje su mjere smanjivanja troškova javne uprave, prisiljavanje državnih poduzeća na štednju i smanjivanje mirovina i plaća u javnom sektoru. Nažalost, korisnici javnih sredstava ucjenjuju slabe, koalicijske vlade i te se mjere teško provode. Vlade griješe obećavajući automatska povećanja plaća u javnom sektoru kad se ekonomija oporavi, garantirajući radna mjesta i smanjujući plaće svima u jednakom postotku.

Crna Gora i Makedonija su npr. uvele porezne olakšice građevinskom sektoru. Selektivne olakšice

povećavaju poremećaje i neefikasnosti i produbljuju proračunske neravnoteže. Srbija npr. uvodi privremene poreze na imovinu, luksuz i kapitalne dobitke. Takvi marginalni, populistički porezi ne mogu značajno povećati proračunske prihode. Najbolje je povećati osnovnu stopu PDV-a koji donosi najviše prihoda, najjednostavnije se i najjeftinije ubire.

Neke zemlje dokapitaliziraju državne razvojne banke za kreditiranje malih i srednjih poduzeća, usmjeravajući sredstva odabranim granama i izvoznicima. Uz već prenapregnute proračune izvori tih sredstava su upitni, a mjere će izazvati i dodatne poremećaje, neefikasnosti i korupciju. Srbija, koja već ima javni dug od 65 % BDP-a, subvencionira kamate na kredite poduzeća i građana!

Većina zemalja povećava pomoć najsiromašnijima. To je neophodno, jer ako se zanemare socijalni aspekti recesije mogu dovesti do nemira koji bi destabilizirali zemlje te pogoršali i političku i ekonomsku situaciju. Upitno je, nažalost, u kojoj su mjeri administracije tih zemalja kadre i kakvim podacima raspolažu za usmjeravanje tih pomoći onima koji ih zaista najviše trebaju.

Uz tako skučen manevarski prostor kratkoročno se mora smanjivati javna potrošnja, a dugoročno provoditi institucionalne reforme koje će povećati konkurentnost. Bez dugoročnih mjera kratkoročne ne pomažu. Budući da se reforme u Hrvatskoj i pod pritiskom EU provode sporo, trebat će još više političke volje i još više pritisaka međunarodnih organizacija. ■

*Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Rumunjska i Srbija

► vidi na

WWW.BANKA.HR